

УДК 658:330.341.1

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Філіппова С.В., Воронжак П.В.

В статті розглядаються тенденції та узагальнюються основні проблеми інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств з урахуванням змін, що відбулися у машинобудуванні, та його специфіки.

Постановка проблеми. Зростання швидкості змін зовнішнього середовища на тлі ускладнення процесу вирішення внутрішніх проблем промислових підприємств прямо впливає на їх інноваційний розвиток. Останній не можна ані планувати, ані здійснювати, не враховуючі специфіку промисловості в цілому, та машинобудування зокрема. Продукція машинобудування займає близько 10% загального обсягу вітчизняної промислової продукції із тенденцією до її зниження.

Проте потрібно враховувати той факт, що машинобудування як частина промислового сектору завжди залишається найважливішою стратегічною галуззю промисловості, що забезпечує різноманітними машинами і устаткуванням інші галузі промисловості та ринок кінцевого споживання. Тенденції інноваційного розвитку саме його підприємств впливають на економічні, техніко-технологічні та інші характеристики виробництв інших галузей та формують витрати кінцевого споживача. Відповідно, вони потребують постійного дослідження та систематизації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню інноваційного розвитку підприємств промислового комплексу присвячені численні наукові праці [1-10], де розглянуті питання пріоритетів, потенціалу та інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку; впливу життєвого циклу підприємств та інших чинників; формування відповідних механізмів та стратегій.

Проте зміни останніх часів надають актуальності їх дослідженню в аспекті міжнародних методик [11] та діючих нормативних директив.

Формування цілей статті. Метою дослідження є визначення основних проблем та тенденцій інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств з урахуванням змін, що відбулися у машинобудуванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний розвиток є системним явищем, яке охоплює всі складові системи підприємства та управління ним, а також всі процеси, що в ній відбуваються: техніко-технологічні, організаційні, економічні, соціальні, екологічні тощо. Хоча ступінь охоплення на різних підприємствах може відрізнятись внаслідок виробничої та організаційної структури, обмежень, умов та цілей інноваційного розвитку підприємства.

Особливістю вітчизняних машинобудівних заводів є наявність в їхній структурі різних виробництв [6; 8: 9]:

- заготівельних (виготовлення литва, штамповок, деталей тощо),
- збиральних, де із множини певних деталей збирають готовий виріб,
- допоміжних (ремонтно-механічні, тарні, інструментальні, енергетичні, формувальні, транспортні цехи тощо), які забезпечують основні виробничі цехи інструментом, деталями, тарою, енергією тощо.

Проте, у зв'язку з кооперацією, економією витрат або внаслідок дії інших причин окремі виробництва та їх структури у складі підприємства можуть бути відсутні.

Також вітчизняні машинобудівні підприємства можна систематизувати як: а) виробники (постачальники) та б) споживачі:

- підприємства-виробники (постачальники) забезпечують підприємства-споживачів продукцією для подальшого використання;
- підприємства-споживачі кінцевих отримані комплектуючі і матеріали, заготовки або деталі використовують для виготовлення кінцевого продукту, призначеного для ринкового споживання.

Аналіз інноваційного розвитку машинобудівних підприємств України на підставі офіційних даних [10] здійснимо в два етапи, що охоплюють два умовні періоди: 2004-2010 рр. та 2011-2014 рр.:

Період 2004-2010 рр.: перші два роки машинобудівна галузь перебуває в занедбаному стані. Проте, у 2006р. спостерігається бурхливий розвиток: загальний обсяг виробництва зростає майже в 2 рази. Обсяг експорту – у 2,7 рази, обсяг реалізації – у 3 рази. Інноваційна активність підприємств галузі зменшується на 19 % [10]. У 2008 р. у порівнянні з 2007 р. у машинобудуванні приріст відбувся на 128,7%, однак внаслідок світової економічної кризи у 2008-2009 рр. суттєво впав [10]. В періоді 2004-2010рр. кількість інноваційно-активних підприємств найбільша – у 2004р. (444). Далі тенденція була нестабільною: протягом 2008-2009 рр. кількість зменшилася на 27 %, частково зросла у 2010р. Найбільше прибутків машинобудівні підприємства отримали у 2007р.

(5127,5 млн. грн.), а найменше – у 2008р. (950,8 млн. грн.). Питома вага підприємств, які впроваджували інновації, у 2005-2010 рр. суттєво не змінювалася, найбільшого обсягу реалізації інноваційної продукції досягнуто у 2005р. і 2009р., освоєння нових видів техніки – у 2005 р. (1808 од.), впровадження нових технологічних процесів – у 2010 р. (2408 од.). Протягом періоду обсяги виробництва продукції машинобудування зростали на 18,4% щорічно, однак, це не можна віднести до інноваційного розвитку: інноваційна активність підприємств галузі зменшилася.

Відповідно, *рівень інноваційного розвитку машинобудівних підприємств можна визначити як вкрай низький*. Крім того, посилилися проблеми, характер яких став постійним в останні роки: старіння техніки і технологій, зниження якості та конкурентоспроможності інноваційної продукції, витратність її виробництва тощо.

Період 2011-2014 рр.: для висвітлення тенденцій інноваційного розвитку вітчизняних підприємств машинобудування важлива динаміка їх чисельності в розрізі впровадження різних видів інновацій. Так, у 2012-2013 рр. вона мала такий вигляд (табл. 1):

Таблиця 1

Кількість машинобудівних підприємств, які впроваджували інновації: 2012-2013 рр. (джерело: розроблено на підставі [10])

Виробництво	У тому числі впроваджували інноваційні, од.							
	процеси				види продукції			
	нові методи обробки або виробництва продукції		вдосконалені методи обробки або виробництва продукції		нових на ринку		оновлених видів продукції	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
- машин та устаткування	8	8	79	80	53	49	54	77
- електричного, електронного та оптичного устаткування	7	4	53	49	34	32	52	60
- транспортних засобів та устаткування	3	5	40	32	25	24	29	30
Всього :	18	17	172	161	112	105	135	167

Найбільша кількість підприємств машинобудування у 2012-2013 рр. освоювали виробництво інноваційних видів продукції, впроваджувала нові або удосконалені методи обробки або виробництва продукції при

випуску машин і устаткування. В цей період скорочується проведення власних науково-дослідних, техніко-технологічних робіт та розробок.

Впровадження інноваційних технологічних процесів протягом 2011-2013рр. мало тенденцію до зростання, а освоєння інноваційних видів продукції – до падання. У 2011р. найбільше було освоєно інноваційних видів продукції (39,31%), у 2012-2013рр. – впроваджено нових технологічних процесів (42,40% і 46,47% відповідно) (рис. 1).

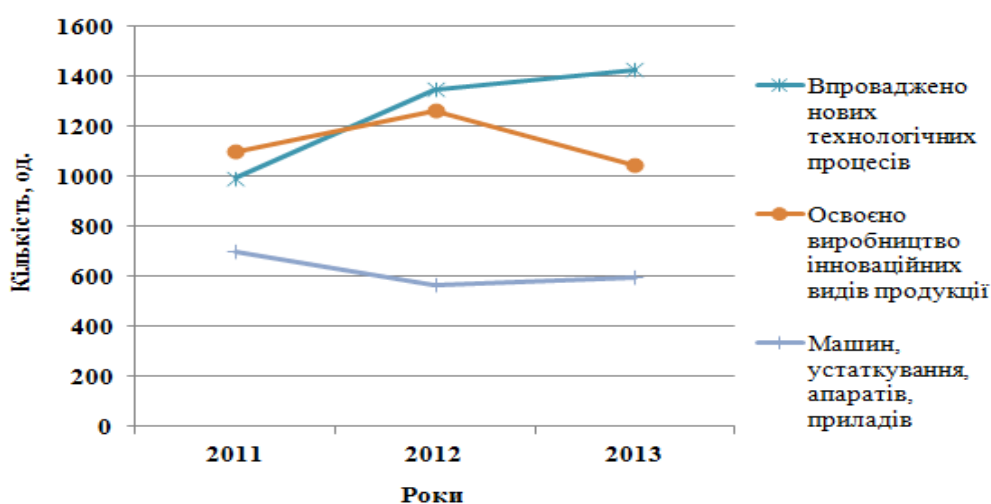

Рис. 1. Кількість впроваджених інновацій на машинобудівних підприємствах у 2011-2013 рр. (джерело: розроблено на підставі [10])

У 2012-2013 рр. кількість підприємств, які освоювали виробництво інноваційної продукції (247 і 272 відповідно у 2012 р. і 2013 р.) значно перевищила кількість тих, що впроваджували інноваційні процеси (190 і 178 відповідно у 2012 р. і 2013 р.). Сьогодні спостерігається тенденція до зниження кількості підприємств, які впроваджували інноваційні процеси, і до зростання кількості тих, які освоювали продуктові інновації. Кількість підприємств, що вдосконалили методи виробництва продукції, значно перевищує кількість тих, які реалізували нові техніко-технологічні процеси (172 і 18 у 2012р. та 161 і 17 у 2013р. відповідно). Кількість підприємств, які удосконалили продукцію, перевищує кількість тих, які реалізували нові види продукції (135 і 112 у 2012 р. та 167 і 105 у 2013 р. відповідно). Тому можна стверджувати, що має місце тенденція у бік поліпшуючих інновацій продукції і процесів, та вкладають значно менше коштів і зусиль в розробку і розвиток кардинальних ризикових

нововведень продуктів і процесів. Частка впроваджених у 2012-2013 рр. нових видів продукції значно перевищує частку впроваджених нових методів обробки і виробництва продукції, проте частка впроваджених оновлених видів продукції у 2012 р. нижча за кількість удосконалених інноваційних процесів і вища – у 2013 р.

У 2013 р. найбільша частка витрат – у секторі придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (673131,5 тис.грн.), а також у внутрішніх науково-дослідних розробок при виробництві машин й устаткування (445587,8 тис.грн.). Загалом у 2013 р. питома вага витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення складала 41,21 % (1007960,2 тис.грн.), а на внутрішні науково-дослідні розробки – 21,97 % (537378,9 тис.грн.). Найменше витрачено на придбання зовнішніх знань – 1,40% (34206,8 тис.грн.) від витрат на впровадження різних видів інноваційних змін. Отже, підприємствам вигідніше і дешевше придбати готові машини і устаткування, ніж самостійно їх розробляти.

Аналіз вибірки показників діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств вказує на низку проблем інноваційного розвитку: високий рівень зношеності основних виробничих фондів і матеріаломісткість виробництва. Це підтверджують [4; 6; 8; 9]. Вказані фактори ведуть до зниження темпів технологічного розвитку промислових підприємств й скорочення обсягів виготовлення ними інноваційної продукції. Тому першочерговими завданнями вітчизняних машинобудівних підприємств є техніко-технологічне оновлення, створення нової чи удосконаленої продукції, підвищення її технологічності, що прискорюватиме інноваційний розвиток.

Висновки. Аналіз і систематизація проблем інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств з урахуванням змін та специфіки машинобудування довели, що зміни спостерігаються, як у проблематиці інноваційного розвитку, так і у його основних тенденціях, серед яких домінує нестабільність трендів на тлі загального зниження інноваційної активності підприємств. А наявність в структурі вітчизняних машинобудівних заводів різних виробництв ускладнює та тиражує проблеми оновлення матеріальної бази підприємств, гальмуючи їх інноваційний розвиток.

Література

1. Аналітична доповідь «Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України» / [О.В. Собкевич, А.В. Шевченко, А.І. Сухоруков, Є.В. Белашов]. – К.: НІСД, 2014. – 57 с.
2. Коткова Н.С. Формування системи управління інноваційною

активністю підприємств з позиції їх життєвого циклу / Н.С.Коткова // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6, (44) . – С. 93-100.

3. Крейдич І.М. Діагностика впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на процес іноваційно-інвестиційного забезпечення стійкого розвитку промислових підприємств : [Електронний ресурс] / І.М. Крейдич, О.С.Наконечна, К.М.Швець – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2889>. – Назва з екрана. – Доступно на 17.12.2014.

4. Кузьмін О. Фактори іноваційного розвитку підприємств : [Електронний ресурс] / О. Кузьмін, Т. Кужда. – http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11391. – Назва з екрана. – Доступно на 17.12.2014.

5. Федулова І.В. Синергетична еволюційна модель іноваційного розвитку підприємства / І.В. Федулова // Наук. пр. Нац. ун-ту харчових технологій. – 2010. – № 36. – С. 114-118

6. Механізм управління потенціалом іноваційного розвитку промислових підприємств : [моногр.] / [за ред. к.е.н., доц. Ю.С. Шипуліної]. – Суми: ТОВ "ДД"Папірус", 2012. – 458 с.

7. Селіванова Н.М. Управління розвитком іноваційно-активного промислового підприємства на засадах контролінгу: нові реалії та завдання : [моногр.] / Н.М. Селіванова, С.В. Філіппова. – Одеса: вид-во «ВМВ», 2014. – 181 с.

8. Філіппова С.В. Актуальні питання формування іноваційних стратегій підприємств /Філіппова С.В., М.П. Тимощук М.П., Дашенко Н.М. // Праці Одеського політехнічного університету: Науковий та науково-виробничий збірник. – Одеса, 2011. – Вип. 2(36). – С. 297-301.

9. Статистичний збірник «Промисловість України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/rgom/rgom.zip>. – Доступно на 29.12.2014.

10. Руководство ОСЛЮ. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд., совместная публикация ОЭСР и Евростата / [Пер. на рус. яз.]; – М.: ГУ «Центр исследований и статистики науки», 2010.– 192 с.

Abstract

Filyppova S., Voponzhak P.

Innovative development of national industrial enterprises: key issues and trends

In the article reviewed and summarizes the main trends and problems of innovative development of domestic industry taking into account the changes in engineering, and its specificity.